

ALOJZ
ŠIREC

Z DOMAČIMI NALOGAMI DO BOLJŠEGA USPEHA. ALI RES?

I. UVOD

ŽE VRSTO LET SI JE ŠOLA ZA RAVNATELJE PRIZADEVALA NE LE ANIMIRATI, TEMVEČ TUDI PRAKTIČNO USPOSOBITI RAVNATELJICE IN RAVNATELJE ZA NJIHOVO TEMELJNO OPRAVILO, PEDAGOŠKO VODENJE. NA RAZLIČNIH IZOBRAŽEVALNIH OBLIKAH (REDNI MODULI, NADALJEVALNE OBLIKE IZOBRAŽEVANJA, MENTORSKE SKUPINE RAVNATELJEV, MREŽE ITD.) SO SE UDELEŽENCI ŽE DOSLEJ KALILI ZA TO SVOJO POMEMBNO NALOGO. PRI TEM PA JE VEDNO BILO NEKAJ TEŽAV, KER SE POJMA PEDAGOŠKO VODENJE NI DALO POVSEM ENOZNAČNO OPREDELITI.

Zamisel, ki se je porodila v preteklem letu, nekoliko odstopa od dosedanjih. Gre za projekt, v katerem manjša skupina ravnateljic in ravnateljev (z eno izmed skupin desetih ravnateljic in ravnateljev sem sodeloval tudi sam) eno leto organizirano izmenjuje svoje znanje in izkušnje v zvezi s pedagoškim vodenjem oziroma vodenjem za učenje, kakršen je tudi naziv projekta. Pri tem ima Šola za ravnatelje zgolj vlogo *iniciatorja* (razpiše projekt in določi koordinatorje), *mediatorja* (poskuša vzpodbujati in vzdrževati strokovno razpravo) in *usmerjevalca* (usmerja razpravo in ravnateljevo dejavnost na temeljna področja ravnateljevega dela, ki se nanašajo na učenje učencev oziroma dijakov). Vsekakor pa ves čas budno spremlja in ocenjuje oziroma vrednoti učinke in v ta proces vpleta tudi sodelujoče.

Sodelujoči ravnateljice in ravnatelji osnovnih in srednjih šol so po skrbnem premisleku v svojih pedagoških kolektivih izbrali vrsto pomembnih nalog, katerih uresničevanje bi lahko v šolah (po njihovem mnenju) pomagalo izboljševati proces učenja in poučevanja ter rezultate učenja. Številne od njih so seveda zapisali v letne delovne načrte. Odločili pa so se tudi, da bodo eno izmed na večini sodelujočih šol izpostavljenih nalog vsi uvrstili v letne delovne načrte za šolsko leto 2007/2008. Po tehtnem premisleku so sklenili, da bo to naloga *Z DOMAČIM DELOM DO BOLJŠEGA ZNANJA*. Ravnateljice in ravnatelji so predlagali, da bi se osredotočili na domače naloge, in to le pri nekaterih predmetih (na primer matematika, jeziki), dobljene ugotovitve pa bodo uporabili

tudi na drugih področjih. Da so izbrali pomembno področje, ki vpliva na učenje in poučevanje, kažejo tudi raziskave vzrokov za **občutek** preobremenjenosti pri učencih, ki ugotavljajo, da so na prvem mestu prav domače naloge.

Podobno dokazuje tudi šolska praksa: gre za pomemben in pogosto konflikten pedagoški problem.

2. ORIS PROBLEMA

2.1 KAJ JE DOMAČE DELO IN KAJ SO DOMAČE NALOGE

ČLANICE IN ČLANI PROJEKTNE SKUPINE SO RAZPRAVLJALI O POJMU DOMAČEGA DELA IN SE SPRAŠEVALI, ALI GA LAHKO ENAČIMO S POJ-
MOM DOMAČIH NALOG.

Opredelili so se, da je pojem *domače delo* širši, saj predstavlja vse učenčeve oziroma dijakovo delo v zvezi s šolo (učenje, branje knjig, delo z računalnikom, domače naloge, obšolske dejavnosti, pripravljanje seminarских in raziskovalnih nalog ipd.). *Pojem domačih nalog pa razumemo bolj kot podaljšek (dopolnjevanje) dela (učenja) v razredu, vendar z ambicijo po lastni ustvarjalnosti učencev oziroma dijakov.* Ali nekoliko strožje (Cooper 2007, str. 4), *ko je domača naloga razumljena kot naloga, ki jo naloži učitelj učencem oziroma dijakom pri pouku in naj bi jo le-ti praviloma naredili v času zunaj pouka.* (Praviloma zato, ker jo lahko opravijo v času med urami pouka v učilnici, v knjižnici ipd.) Omenjena definicija pa izključuje različne naloge pri zunajkurikularnih dejavnostih (v športnih društvih, glasbenih šolah ipd.) in po elektronskih medijih.

Odločili smo se, da bomo pri projektu obravnavali predvsem problematiko **domačih nalog**.

2.2 NEKAJ ODPRTIH VPRAŠANJ V ZVEZI Z DOMAČIMI NALOGAMI

Sodelujoči ravnatelj in ravnateljice so v razpravi o problematiki domačih nalog oblikovali nekaj relevantnih vprašanj, na katera je treba odgovoriti najprej. Navajam nekaj najpomembnejših in razmišljanja v zvezi z njimi.

Domača naloga – da ali ne? Zakaj?

O navedenem vprašanju je potekala zanimiva razprava. Proti domačim nalogam je kar nekaj argumentov kot na primer:

- številni učenci oziroma dijaki kljub učiteljevi zahtevi domačih nalog ne naredijo;
- domače naloge povzročajo konflikte med učenci oziroma dijaki in učitelji, pa tudi starši;
- ni otipljivih ugotovitev, da se zaradi rednega opravljanja domačih nalog izboljšuje učenčev oziroma dijakov učni uspeh itd.

Pa vendar – kar nekaj argumentov govori v prid domačim nalogam:

- redno izvajanje domačih nalog je pomemben ukrep proti prehitremu pozabljanju pri pouku obravnavnih tem;
- domače naloge pomenijo organsko nadaljevanje učenja v šoli;
- domače naloge lahko pomenijo tudi pripravo učencev oziroma dijakov na naslednjo učno uro;
- z rednim opravljanjem domačih nalog učenci oziroma dijaki razvijajo natančnost, doslednost, redoljubnost, samodisciplino, odgovornost, sposobnost za samostojno reševanje problemov, torej vstopajo v svet vrednot in vseživljenjskega učenja itd.

Zanimivo je tudi, kako so se ravnateljice in ravnatelji na delavnicah nadaljevalnih modulov Šole za ravnatelje (Portorož, januar 2008) odzvali ob vprašanju: **Kaj bi se zgodilo, če bi pri pouku ukinili domače naloge?**

Menijo namreč, da bi se *povečala aktivnost in kakovost poučevanja*, povečala bi se *odgovornost učitelja za učenje učencev oziroma dijakov* in povečal bi se *interes učencev oziroma dijakov za sodelovanje v drugih dejavnostih* (projekti, raziskovalne naloge, zunajšolske dejavnosti).

Če so domače naloge same sebi namen (naloga zaradi naloge), se ne bi zgodilo NIC, še poudarjajo ravnatelji. Če pa bi jih povsem opustili, bi lahko pri številnih učencih oziroma dijakih prišlo do zmanjšanja odgovornosti, samostojnosti, poslabšanja delovnih navad, možnosti oziroma sposobnosti naučiti učiti se, možnosti preverjanja svojega znanja, lastne ustvarjalnosti, manj bi bilo povratnih informacij o sposobnostih in manj možnosti za krepitev odnosov med otrokom, starši in šolo.

Zanimivo je, da je manjša skupina ravnateljev na delavnicah prav posebej poudarila argumente proti domačim nalogam in predstavila svoja opažanja, da ni dokazov za to, da bi bili učni uspehi zaradi domačih nalog kaj boljši. Preostali ravnatelji so menili, da je res tako, če gre za nepripravljene in nedomišljene domače naloge, ki zahtevajo zgolj »dril«, ali za domače naloge, ki celo omejujejo otrokovo ustvarjalnost.

Raziskovalci so pogosto proučevali učinkovitost domačih nalog z različnih vidikov (Čagran 1992, str. 3), in sicer z vidika:

- učinkov ukrepa ukinitve domačih nalog,
- učinkov specialnodidaktičnih ukrepov,
- učinkov kvantifikacije domačih nalog,
- učinkov ukrepov zunanje organizacije domačih nalog,
- učinkov socialnih dejavnikov učinkovitosti domačih nalog.

Posebej zanimivo je, da so raziskovalci med vsemi vidiki najpogosteje spremljali ukrep ukinitve domačih nalog. Toda, kot poudarja Čagranova, je večina ameriških raziskovalcev *proučevala učinkovitost domačih nalog v pogojih obstoječe šolske prakse* (Čagran 1992, str. 7). Najverjetneje prav zato rezultati raziskav kažejo, da domače naloge ne opravičujejo svojega obstoja. Zaradi tega je med letoma 1960 in 1970 potekalo eksperimentalno proučevanje domačih nalog. Prišlo je do *kreativnih* posegov v domače naloge, zaradi tega rezultati niso bili več tako negativni.

Mimogrede, tudi nekatere dostopne novejšje raziskave (na primer Barber 1986; Bennett in Kalish 2006; Kohn 2006; Kralovec in Buell 2000) se nagibajo k temu, naj učitelji domačih nalog ne bi dajali prepogosto. Za to navajajo nekaj pomembnih razlogov kot na primer:

- izčrpanost in frustriranost učencev (še posebej manj zmogljivih);
- izgubljanje interesa za učenje;
- premalo časa za druge (zunajšolske) dejavnosti;
- starši postanejo, če hočejo dobro sodelovati s šolo, »priganjanci«
otrok k domačim nalogam, namesto da bi z njimi ustvarjali dobre in sproščujoče odnose;
- v praksi ni zaznati, da bi opravljanje domačih nalog v osnovni in srednji šoli koristilo učenju (celo povezave med dejstvom, da učenci opravijo domačo nalogo, in njihovimi dosežki ni bilo zaznati);
- možnost zbolevanja učencev oziroma dijakov zaradi problemov v zvezi z domačimi nalogami.

Nekateri raziskovalci so celo navedli pesimistično ugotovitev, da je *največ, kar lahko domača naloga povzroči, (...) to, da učenca odtegne od učenja.*

Nasprotno pa številni zmernejši avtorji (na primer Doyle in Barber 1990; Murphy in Decker 1989; Cooper 2007) in seveda večina učiteljev (ravnateljev) navaja številne prednosti domačih nalog. Povzemam večinsko mnenje ravnateljic in ravnateljev z delavnic (Portorož, januar 2008):

Domače naloge:

- preprečujejo pozabljanje;
- so lahko v funkciji utrjevanja in ponavljanja (spet v povezavi s pozabljanjem);
- pomagajo razvijati spretnosti (zlasti v glasbenih šolah);
- navajajo na sistematičnost, doslednost, iskanje in uporabo virov (tudi izkustveno učenje), navajajo k študiju, samostojnosti, odgovornosti, vztrajnosti, vedoželjnosti;

- razvijajo oziroma privzgapajajo delovne navade, čut odgovornosti ipd.;
- lahko navajajo na uporabo znanj v različnih situacijah – dom, šola;
- razvijajo in utrjujejo interese učencev oziroma dijakov;
- so priložnost za individualizacijo učenja;
- so priložnost za iskanje informacij v socialni interakciji.

Potrditvev za domnevo o moči domače naloge lahko najdemo v številnih raziskavah. Te poudarjajo, da so domače naloge lahko uspešno sredstvo za doseganje boljših rezultatov, če so skrbno načrtovane in imajo za učence oziroma dijake jasen pomen. Omenjajo tudi, da so v šolah, v katerih so domače naloge jasno opredeljene in izvajane, dosežki učencev oziroma dijakov boljši. Še posebej uspešne so domače naloge, če predstavljajo organsko sestavino procesa učenja v šoli, če jih učitelj redno pobere in pregleda, nato pa v razredu ovrednoti.

Kot lahko vidimo, so si tudi ugotovitve raziskav lahko diametralno nasprotni. Kljub temu pa se šolska praksa domačim nalogam ne odreka, ampak **proučuje in preizkuša načine, kako bi njihovo uporabno moč kar najbolje izkoristila za kakovostnejše učenje.**

Ali je domača naloga priložnost za razvijanje odgovornosti pri učencih oziroma dijakih?

Vsekakor je **priložnost** tako za učence oziroma dijake kakor tudi za učitelje in starše, so menili člani projektne skupine, pa tudi ravnateljice in ravnatelji na delavnicah (Portorož, januar 2008).

Učenec oziroma dijak seveda mora dobiti povratno informacijo o opravljeni domači nalogi, ki naj bo vzpodbudna (po načelu »kritični prijatelj«). Domača naloga pa mora biti primerna (po obsegu, zahtevnosti, potrebnem predznanju, namenu), omogočati mora individualizacijo in diferenciacijo (predvsem mora biti primerna zmožnostim posameznika).

Kakšna naj bo zanimiva domača naloga?

Ravnateljice in ravnatelji (v projektne skupini in na delavnicah) so se strinjali o naslednjih značilnostih zanimive domače naloge:

- pomeni naj izziv (osebni in dosegljiv); ustrezati mora interesom učencev oziroma dijakov;
- ne sme biti za vse enaka, torej mora biti različna za različne učence oziroma dijake (način, kako jo bo izdelal – vsebina, izbira tem);

- vsebuje naj naloge različnih oblik (plakati, *powerpoint*, referati ...);
- občasno naj bodo naloge tudi skupinske (interesi) ali naj delo poteka v parih;
- posebej pozorno je treba določiti primerno količino (pa tudi ne preveč enakih nalog) domače naloge;
- učitelj naj poskrbi za čim manj rutinskih, enakih nalog (»duhamornih«, ki so »bolj same sebi namen«) – ponuditi mora možnost za ustvarjalnost;
- učenec oziroma dijak naj ima ob domači nalogi možnost ponoviti in utrditi znanje in predvsem dobiti potrditev, da je uspešen;
- v domačo nalogo je primerno vključiti različna vseživljenjska znanja in ustvariti povezavo s konkretnimi, življenjskimi primeri;
- koristna je lahko tudi izdelava miselnih vzorcev itd.

Po obliki so domače naloge lahko kaj različne, menijo ravnateljice in ravnatelji:

- pisne (reševanje nalog ...), klasične, referati;
- ustne (intervju, vprašanja, govorni nastopi, recitacije ...);
- praktične (prinesi fotografijo, izdelek, vrtnino ...);
- opazovalno-raziskovalne (opazuj, razišči, primerjaj ...);
- naloge za utrjevanje in ponavljanje;
- naloge za nadgrajevanje znanja;
- naloge za preverjanje učenčevega znanja;
- naloge za razvijanje spretnosti;
- medpredmetne naloge;
- zbiralne naloge;
- izdelovanje učnih pripomočkov;
- projektno-raziskovalne naloge itd.

Ali domače naloge oceniti (Širec 2002)?

Pogoste dileme učiteljev se nanašajo prav na vprašanje, ali domače naloge ocenjevati ali ne (oziroma ali je ocenjevanje domačega dela sploh dovoljeno). Še pogostejša pa so opozorila in pritožbe staršev, učencev in dijakov, da učitelji ocenjujejo domače naloge, vendar predvsem tistim učencem in dijakom, ki jih niso naredili.

Sodobna šola ne skrbi le za pouk, ampak predvsem za učenje učencev oziroma dijakov. Zato si učitelji pri pouku ne prizadevajo zgolj za posredovanje in pridobivanje znanja, temveč tudi za utrjevanje (prek ponavljanja, uporabe naučenega itd.), ki je najučinkovitejše sredstvo proti pozabljanju. Da bi povečali zapomnitev, učitelji

premišljeno načrtujejo, kako bodo učence učinkovito motivirali, s katerimi oblikami in metodami bodo kar najbolj angažirali ustvarjalnost učencev oziroma dijakov v procesu pridobivanja znanja in kako bodo s ponavljanjem (v šoli in doma, pri isti uri in pozneje, v podrobnostih in v celoti itd.) in preverjanjem čim bolj ohranili znanje in mu dali tudi uporabno vrednost.

Če se opremo na gornje ugotovitve, že vidimo, da je vloga domačih nalog predvsem utrjevanje oziroma ponavljanje in preverjanje, seveda pa tudi lastno ustvarjalno širjenje in poglobljanje znanja učencev oziroma dijakov. Zato osrednje vprašanje ne more biti več, ali bo učitelj domače naloge ocenil ali ne, marveč ali je učenec oziroma dijak s pomočjo domačih nalog ohranil znanje, ga morebiti razširil in poglobil, dopolnil, nadgradil ali ustrezno uporabil v praksi. Torej bi učitelj moral premisliti predvsem o tem, kako doseči, da bi učenci oziroma dijaki domače naloge tudi naredili. Pri tem pa najbrž ni mogoče računati le na nezadostno oceno kot edini ukrep in motivacijo.

Zato je edini logični sklep, da so domače naloge najpogosteje v funkciji **didaktičnih procesov ponavljanja, utrjevanja (v novih problemskih situacijah), samostojnega učenja in preverjanja znanja**. Vloga učiteljevega morebitnega vrednotenja domačih nalog je torej zgolj preverjanje znanja in pomeni le povratno informacijo učencu oziroma dijaku (staršem) in učitelju o že usvojenem znanju kot podlagi za ocenjevanje (ustno, pisno) v oddelku.

3. ŠE NEKAJ TEORETIČNIH OSNOV ZA PRIPRAVO VSEBINSKIH NAČRTOV IZVEDBE NALOGE V PROJEKTNI SKUPINI

Teoretična podpora članicam in članom projektne skupine je bilo predavanje dr. Branke Čagran (27. 9. 2007 v OŠ bratov Polančičev), raziskovalke s področja domačih nalog. Naj navedem le nekaj poudarkov iz njenega prispevka (*teoretične in praktične izkušnje*) in iz njene doktorske disertacije.

- Gostji srečanja smo predhodno poslali nekaj vprašanj, v okviru katerih smo načrtovali pogovor, in sicer:
- Ali je mogoče teoretično potrditi izkustveno spoznanje učiteljev, da učenci oziroma dijaki z rednim domačim delom (domače naloge) izboljšajo svoje znanje?
- Kakšen odnos naj imajo starši do domačega dela (domačih nalog) svojega otroka?

- Ali je domača naloga obvezna in kje je objavljen kakšen zapis o tej obveznosti oziroma obliki dela?
- Kako pripraviti domačo nalogo vsem učencem (diferencirano, učenci s posebnimi potrebami, izbirni predmeti)?
- Vrste domačih nalog (primeri, kaj vse je mogoče in smiselno uvrstiti k domačemu delu, da bi se povečala kakovost pouka) ob prepletanju z delom pri pouku.
- Kaj naj stori učitelj, da bi učenci oziroma dijaki redno in samostojno opravljali domače naloge? Kako motivirati učence za domače delo? Kateri učiteljevi ukrepi največ zaležejo?
- Kaj lahko stori ravnatelj, da bi učenci oziroma dijaki redno in kakovostno opravljali svoje domače delo (domače naloge)?
- Deset slovenskih šol v tekočem šolskem letu načrtuje ukrepe za izboljšanje kakovosti in sprotnosti domačega dela učencev/dijakov ter še posebej domačih nalog. Kaj bi jim, kot strokovnjakinja, priporočili in kaj odsvetovali?

Profesorica in raziskovalka dr. Branka Čagran je v svojem prispevku, kot uvodu v pogovor, pregledno predstavila teoretične poglede in praktične izkušnje in tako večinoma tudi odgovorila na zastavljena vprašanja in dileme.

Naj na tej podlagi navedem le nekaj relevantnih dejstev iz pogovora in predavanja:

1. Med praktiki in teoretiki je **mnenje** o upravičenosti in pomenu domačih nalog **vedno deljeno**.
2. Za začetek je pomembno pojasniti terminološko zmedo in si odgovoriti na vprašanje, **kaj je domača naloga**. Opredeliti jo je mogoče v štirih sklopih oziroma predstaviti štiri cilje:
 - *domača naloga pomeni utrjevanje znanja* (pedagoška funkcija);
 - *domača naloga pomeni preverjanje znanja* (pedagoška funkcija);
 - *domača naloga pomeni razvijanje učnih navad* (vzgojna funkcija);
 - *domača naloga pomeni razvijanje samostojnega učenja* (vzgojna funkcija).

In prav zaradi njene pedagoške in vzgojne vloge je praksa domačih nalog v šolah upravičena. Še zlasti to velja na elementarni (osnovnošolski) stopnji. Če si učenec na tej stopnji namreč ne razvije učnih navad, bo domače naloge tudi na srednješolski ravni odklanjal.

3. Domačo nalogo je mogoče opredeliti kot pisno, ustno ali praktično obliko učenčevega oziroma dijakovega dela, ki jo posreduje učitelj in jo učenci oziroma dijaki opravljajo po rednem

šolskem delu. Obstaja seveda več različnih vrst domačih nalog, pač glede na različne kriterije klasifikacije. Predavateljica je v nadaljevanju predstavila dokaj nazoren primer, ki ga je mogoče razložiti in razumeti s pomočjo tabele na naslednji strani.

dr. Branka Čagran:

DOMAČA NALOGA – pisna, ustna in praktična oblika učenčevega učnega dela, ki jo posreduje učitelj in jo učenci opravljajo po rednem šolskem delu. Obstaja veliko različnih vrst DN (kratica za domačo nalogo) glede na različne kriterije klasifikacije:

tehnika izvedbe DN	oblika izvedbe DN	nujnost izvršitve DN	učenčeva možnost izbire	čas izvrševanja DN	upoštevanje učenčeve individualnosti	vrste diferenciacije	cilji DN
=> pisna => ustna => praktična	=> individualna => v dvojicah => skupinska => kolektivna	=> obvezna => prostovoljna	=> predpisana (učitelj določi vsebino, način reševanja) => nepredpisana (učenec sam izbere vsebino in način reševanja)	=> kratkoročna (učenci jo morajo narediti do naslednje ture) => dolgoročna (učenci imajo več časa za izvedbo)	=> nediferencirana (enake DN za vse) => diferencirana (različnim učencem so namenjene različne DN)	=> kvantitativna (po obsegu in količini) => kvalitativna (po težavnosti stopnji) => metodična (po postopku dela) => interesna (po upoštevanju učenčevega interesa)	=> vaja in utrjevanje – 1 => poglobljanje znanja – 2 => razširjanje znanja – 3 => sistematizacija znanja – 4 => uporaba v danih primerih (učitelj določi primere, v katerih učenec uporabi novo znanje) – 5 => uporaba v iskanih primerih (učenec poišče primere, v katerih bo uporabljal novo znanje) – 6 => priprava na obdelavo nove snovi – 1

Sodobnejša praksa zahteva drugačno razumevanje domačih nalog predvsem pri učiteljih, posledično pa tudi pri učencih oziroma dijakih in njihovih starših, vendar pa se domače naloge dolgoročno obrestujejo z vidika višjih ciljev pouka. Učiteljem so lahko z pomoč (premislek) trije principi:

a) princip pestrosti domačega dela (po tehniki, vsebini, aktualnosti, interesih);

b) princip diferenciacije domačega dela (zajeti vse vrste diferenciacije):

- kvantitativna (zaradi različnih hitrosti učenčevega/djakovega dela);
- kvalitativna (zaradi razlik v mentalni starosti);
- metodična (upravičena z učnimi slogi, ki pa imajo fiziološko podlago v delovanju leve in desne možganske hemisfere);
- interesna (gre za različne interese znotraj skupine učencev/diakov; gre za sodobnejše poglede na razumevanje inteligence: telesno/gibalna, jezikovna, matematično/logična, slušna itd.);

- c) princip racionalizacije in ekonomičnosti:
- uveljavljanje kar najboljše porabe časa, učnih sredstev, psihofizičnih sposobnosti (učencev/dijakov in učitelja) ob nezmanjšanem učinku z uporabo učinkovitih metod oziroma strategij;
 - pomoč lahko ponudijo šolski svetovalni delavci (za generalna spoznanja ne glede na predmet);
 - posebne metode pa so vezane na logiko posameznega predmeta.

d) Nekonvencionalna praksa domačih nalog

Če učitelj prej navedene principe uporabi pri načrtovanju in izvedbi domačih nalog, govorimo o tako imenovani nekonvencionalni praksi, ki se kaže v:

- vsebinski raznolikosti;
- višjih didaktičnih funkcijah (uporaba znanja, izkušenj);
- avtonomno aktivirani učenčevi oziroma dijakovi dejavnosti;
- pozitivnem uveljavljanju učencev oziroma dijakov.

Raziskava, ki jo je dr. Branka Čagran pred desetletjem opravila v mariborskih osnovnih šolah, je pokazala, da so učenci dosegali višjo raven znanja, če so učitelji uporabljali nekonvencionalno prakso. Prav tako je bilo visoko ocenjeno področje učnih navad in pripravljenosti na samostojno (vseživljenjsko) učenje.

Njena ugotovitev se povsem sklada z njeno prejšnjo navedbo (Čagran 1992, str. 29) rezultatov raziskav o učinkovitosti domačih nalog, ki kažejo, *da nenačrtovane, preštevilne in preobsežne, pretežno reproduktivno usmerjene domače naloge, katerih uresničevanje je z didaktičnega in ergološkega vidika neekonomično in neracionalno, s socialnega pa motivacijsko nespodbudno, niso učinkovite.*

Izkazalo se je namreč (Čagran 1992, str. 174), »da so učenci eksperimentalne skupine, ki so bili deležni vrste različnih ukrepov posodabljanja prakse načrtovanja, posredovanja, izvrševanja in preverjanja domačih nalog, dosegli višje rezultate, višjo stopnjo izobraževalne in vzgojne storilnosti, višji nivo uporabljanja učinkovitejših načinov izvrševanja domačih nalog in višjo stopnjo zainteresiranosti za predmet in naloge«.

6. Za prakso naj bi veljalo, meni Čagranova, da si mora učitelj, ko načrtuje domače naloge, odgovoriti na pet vprašanj, in sicer:
- KAJ bo domača naloga?
 - Kaj je CILJ domače naloge?
 - KOLIKO domače naloge? (da ne bo preobremenil učencev oziroma dijakov)

- KAKO naj učenci oziroma dijaki opravijo domačo nalogo? (splošni, specifični, posebni napotki)
- KDAJ? (načrtovati, kdaj bo nalogo posredoval in kdaj bo potekalo preverjanje)

Načrtovanje domačih nalog poteka na makro (dolgoročni) in mikro (kratkoročni) ravni in vključuje naslednje elemente (Čagran 1992, str. 38):

1. vsebino,
2. obseg,
3. predvideno časovno obremenitev,
4. didaktično funkcijo domače naloge,
5. predznanje,
6. metodiko posredovanja domače naloge (trajanje posredovanja domače naloge v učnem procesu, tehnika posredovanja),
7. način in postopke za izvrševanje domače naloge,
8. metodiko preverjanja domače naloge (trajanje, mesto v učnem procesu, oblike preverjanja: samokontrola, pregled sošolcev, učiteljev temeljiti pregled itd.).

Čagranova priporoča še naslednje (1992, str. 39): »Če bo domača naloga vezana na branje in memoriranje obsežnejšega pisnega gradiva, opazovanje, zbiranje različnih materialov, raziskovanje, sestavljanje referatov, izvrševanje nalog sistematiziranja znanja, uporabo znanja v novih primerih in situacijah ter učenčevu uvažanje v obravnavo nove učne snovi, je potrebno nalogo načrtovati podrobno že v letnem načrtu.«

4. PRIPRAVA AKCIJSKEGA NAČRTA PROJEKTA

ČLANICE IN ČLANI PROJEK-
NE SKUPINE SO SE SKUPNO
ODLOČILI ZA DINAMIKO URE-
SNIČEVANJA NAČRTOVANEGA
PROJEKTA.

Na osnovi smernic bodo nato na posameznih šolah opredelili svoje akcijske načrte, na katere bodo navezali še vsebinske načrte projekta in načrte za njegovo spremljanje. Naloge so predvsem naslednje:

1. Predstavitve skupne teme *Z domačim delom do boljšega znanja* učiteljskemu zboru. Strokovni delavci se odločijo, kateri predmeti in v katerih oddelkih bodo vključeni v projekt (namig: matematika, jeziki). Oblikuje se projektni tim (ravnatelj, svetovalna služba ...), določijo se roki.
2. Oblikovanje osnutka akcijskega načrta.
 - Projektni tim pripravi smernice in podrobnejši program za večjo angažiranost domačih nalog v procesu učenja.
 - Rok: konec avgusta oziroma začetek septembra 2007.

3. Predstavitev osnutka akcijskega načrta na predmetnih aktivih oziroma na učiteljski konferenci.
 - Izvajalci: vodje aktivov, ravnatelj.
 - Rok: september 2007.
4. Predstavitev projekta in osnutka akcijskega načrta na roditeljskih sestankih.
 - Izvajalci: ravnatelj in razredniki (po potrebi tudi učitelji izbranih predmetov).
 - Rok: september 2007.
5. Predstavitev projekta in osnutka akcijskega načrta učencem/dijakom in motivacija za sodelovanje.
 - Izvajalci: razredniki in predmetni učitelji v izbranih oddelkih.
 - Rok: september 2007.
6. Potrditev akcijskega načrta na učiteljskem zboru.
 - Rok: 20. september 2007.
 - Izvajalci: ravnatelj, projektni tim in svetovalna služba.
 - Rok: začetek oktobra 2007.
7. Potrditev projekta v okviru LDN.
 - Nosilec: ravnatelj, svet šole.
 - Rok: konec septembra 2007.
8. Priprava posnetka stanja.
 - Izvajalci: ravnatelj, projektni tim in svetovalna služba.
 - Rok: začetek oktobra 2007.
9. Oblikovanje podrobnega načrta za projekt (projektni tim) in potrditev na učiteljskem zboru.
 - Rok: do sredine oktobra 2007.
10. Izobraževanje strokovnih delavcev v zvezi z izbrano temo.
 - Izvajalci: ravnatelj in svetovalna služba.
 - Rok: jesenske počitnice.
11. Prvo spremljanje realizacije akcijskega načrta.
 - Nosilci: predmetni učitelji, razredniki, šolska svetovalna služba, projektni tim, predmetni aktivni, ravnatelj.
 - Rok: začetek decembra 2007.
12. Drugo spremljanje realizacije akcijskega načrta.
 - Svetovalna služba do konca decembra 2007 pripravi drugi (temeljitejši) pregled rezultatov projekta. Rezultate obravnavajo predmetni aktivni (učiteljski zbor) januarja 2008.

- Prve rezultate projekta predstavi ravnatelj na svetu staršev, razredniki pa na roditeljskih sestankih v januarju in februarju.
- Ravnatelj pošlje ugotovitve spremljanja koordinatorju projekta *Vodenje za učenje*.

13. Tretje spremljanje realizacije akcijskega načrta.

- Rok: april 2008.
- Nosilci: svetovalna služba, predmetni učitelji, razredniki, ravnatelj, predmetni aktivni.

14. Priprava sklepnega poročila.

- Svetovalna služba pripravi končno poročilo. Ravnatelj in svetovalna služba ga predstavijo na konferenci učiteljskega zbora, na svetu staršev, na oddelčnih skupnostih, na roditeljskih sestankih.
- Rok: maj 2008.
- Projektni tim na podlagi rezultatov projekta pripravi smernice za nadaljnje pedagoško delo, ki vključuje tudi domače delo učencev/dijakov; smernice obravnava in potrdi učiteljski zbor.
- Rok: junij 2008.

5. MESTA V LETNEM DELOVNEM NAČRTU, KJER NAJ BO TEMA OMENJENA

Ravnateljice in ravnatelji so se odločili, da tudi nalogo, o izvajanju katere so se dogovorili, povežejo s projekti, ki jih nameravajo v zvezi z učenjem in poučevanjem izpeljati v novem šolskem letu na posamezni šoli, tako da bo nastala neka logična celota prizadevanj za bolj kakovostno delo. Da pa bo nalogo mogoče učinkovito spremljati, jo je treba v letnem delovnem načrtu prikazati v načrtih različnih izvajalcev kot na primer:

- v načrtu dela ravnatelja,
- v načrtu dela strokovnih aktivov,
- v načrtu dela učiteljskega zbora,
- v načrtih dela oddelčnih skupnosti,
- v načrtih delovanja roditeljskih sestankov,
- v načrtu dela sveta staršev,
- v načrtu dela šolske svetovalne službe,
- v programu izobraževanja in izpopolnjevanja strokovnih delavcev.

V letnem delovnem načrtu je poleg tega treba oblikovati akcijski načrt, ki bo vseboval določene predvidene ukrepe, ki naj bi pomagali spreminjati ustaljeno prakso v zvezi z domačimi nalogami. Vsebine dela, ki naj bi na šolah najustrežnejše vzpostavile vzročno zvezo med domačim delom in boljšim znanjem učencev

oziroma dijakov, so bile od šole do šole različne. Vse pa se nekako usmerjajo v vsebino, ki jo je ena izmed ravnateljic lepo opredelila v obliki navodil za učitelje, učence in starše. Gre tudi za poskus poglobljenega skupnega delovanja učiteljev, staršev in učencev oziroma dijakov. Predvsem od učiteljev pričakujemo, da bodo svoj razmislek v zvezi z domačimi nalogami (kratkoročno, na mikro ravni) usmerili v:

- načrtovanje ustreznega časa med šolsko uro, ko bodo domačo nalogo posredovali;
- preverjanje, ali učenci oziroma dijaki domačo nalogo resnično razumejo;
- načrtovanje obsega domače naloge in morebitno diferenciranje domačih nalog;
- prakso, da bo domača naloga del pouka in njegovo nadaljevanje;
- prakso, da tudi učenci oziroma dijaki sami izbirajo domačo nalogo ali njene sestavine;
- prakso, da učitelji sprejmejo nalogo, tudi če je narejena prepozno (s tem vzpodbujajo učence oziroma dijake, da domačo nalogo vedno naredijo);
- redno (tudi vsebinsko) preverjanje domačih nalog učencev oziroma dijakov;
- prakso, da domače naloge nikoli ne uporabijo kot kazen ali nagrado.

Seveda je treba v letnem delovnem načrtu posebej pozorno načrtovati način spremljanja uresničevanja naloge, nosilce in roke ter način in kriterije za vrednotenje dobljenih rezultatov.

6. PRIPOROČILA ZA PRIPRAVO UKREPOV, KI BODO PRIPOMOGLI K VEČJI UČINKOVITOSTI DOMAČIH NALOG

Navdih za navodila, ki jih bom predstavil v nadaljevanju, sem dobil ob razpravi in pripravi gradiv v projektni skupini ravnateljic in ravnateljev, na delavnicah za ravnatelje (Portorož, januar 2008), kjer smo jim zastavili nekaj vprašanj o tej temi, in v literaturi (na primer Butler 1987; Čagran 1992; Butler 2002; Cooper 2007).

Priporočljivo je, da si šola kot celota pri domačih nalogah ustvari čim enotnejšo strategijo. Razmisli naj, kaj je pravi obseg domače naloge na posamezni stopnji šolanja in kolikšen je povprečen predvideni čas, ki naj bi ga učenci oziroma dijaki porabili za izdelavo domačih nalog. Opredeliti je treba, kakšen je primeren obseg domačih nalog za učence oziroma dijake s posebnimi potrebami.

Odločiti se je treba, kako in kdaj bodo učitelji domače naloge pregledali in popravili. Ne nazadnje se je treba dogovoriti, kako bodo učitelji motivirali učence oziroma dijake in njihove starše za redno opravljanje domačih nalog. Ravnatelj pa mora pripraviti strategije za spreminjanje obstoječe prakse in premisliti, kako bo pritegnil učitelje in kako (in kdo) bodo spremljali učinke. Skratka, koristno je, če šola (ob sodelovanju staršev in učencev oziroma dijakov) pripravi poseben priročnik, v katerem je moč najti vse potrebno v zvezi z domačimi nalogami.

6.1 KAJ LAHKO NAREDI UČITELJ?

Iz množice priporočil in nasvetov je mogoče izbrati nekaj takšnih, ki (preverjeno v praksi) lahko dosegajo pozitivne učinke:

- **Ne dajati domače naloge kot kazen ali nagrado.**
V šolski praksi je vse pre pogosto uporabljen prav prvi ukrep.
- **Ne dajati učencem oziroma dijakom naloge tik pred koncem učne ure.**
Pozornost ob koncu ure je usmerjena na odhod iz razreda in ne na nalogo, ki naj jo učenci naredijo. Že ko učitelj izreče besedo domača naloga, se učenci začno pripravljati na odhod. Zato naj učitelj poskusi spremeniti čas, ko daje domačo nalogo, tako da si bodo učenci njegova navodila lahko tudi na kratko zapisali.
- **Spreminjati tip domačih nalog.**
Včasih naj bodo kratkoročne, spet drugič dolgoročne, enkrat naj zahtevajo spretnosti oziroma znanje, drugič pisno ali ustno poročanje, pripravo na obravnavo nove snovi, raziskovalni projekt itd.
- **Prepričati se, ali učenci oziroma dijaki nalogo razumejo.**
Izjemno pomembno je, da je naloga, ki jo morajo učenci oziroma dijaki narediti doma, nekaj znanega. Domača naloga naj bo povezana z nečim, kar so že delali, s tematiko, o kateri so že govorili (oziroma so si pridobili teoretične osnove za domačo nalogo). Tudi učenčeva oziroma dijakova ustvarjalna vloga pri domači nalogi mora biti oprta na potreben fond predhodnih znanj. Učiteljeva navodila naj bodo jasna; navodila lahko prebere tudi učenec ali dijak, pomembno je preveriti, ali jih učenci razumejo. Učenci oziroma dijaki morajo natančno vedeti, kaj morajo narediti doma. Nejasna navodila jih bodo od naloge odvrnila ali pa bodo dober izgovor za to, da je ne bodo opravili, pri učencih oziroma dijakih pa lahko povzročajo tudi frustracije.
- **Določiti ustrezen obseg domače naloge.**
Navade učencev oziroma dijakov so zelo odvisne od navad učitelja. Prav je, da vsako uro dobijo nekaj naloge. Toda učitelji

jih ne smejo preobremeniti! Tudi ni treba, da dobivajo domačo nalogo pri vseh predmetih.

- **Omogočiti učencem oziroma dijakom izbiro.**

Učitelj lahko načrtuje več tipov nalog, med katerimi lahko učenci oziroma dijaki izbirajo. Domačo nalogo lahko učenci oziroma dijaki predlagajo tudi sami.

- **Pogosteje nasloniti pouk na domače naloge.**

S tem bo učitelj utrjeval pomen domačih nalog. Ustrezna domača naloga je namreč oboje – del pouka in njegovo nadaljevanje. Treba je poiskati ustrezen čas in jo povezati s katero od dejavnosti med učno uro. Domača naloga je lahko tudi vez med dvema urama – kot začetek ali konec pregleda enote. Prav zaradi tega je še kako pomembno, da učitelj vzpodbuja in ustrezno vrednoti samostojnost in ustvarjalnost učencev oziroma dijakov tudi pri domačem delu.

- **Premisliti o domači nalogi, preden jo predstavimo, in predvideti morebitne težave.**

Če se učitelj dovolj poglobi v domačo nalogo, ki jo pripravi za učence oziroma dijake, lahko zanesljivo prepozna morebitne težave, ki bi jih le-ti lahko imeli pri izvedbi naloge.

- **Navajati učence oziroma dijake na potrebne lastnosti in spretnosti oziroma védenja, ki jih potrebujejo pri domačih nalogah.**

Učenci oziroma dijaki si morajo znati organizirati delo, pozorno morajo poslušati, načrtovati, beležiti, ravnati z računalnikom, ocenjevati, primerjati itd. Literatura ponuja množico nasvetov in priporočil za izdelavo domačih nalog tudi za učence oziroma dijake. Vsak učitelj svojim učencem oziroma dijakom ponavadi predstavi načine in metode za kar najuspešnejše opravljanje domačih nalog, kot na primer (Cooper 2007 in dr.):

- *Že v razredu poskušaj od učitelja pridobiti vsa potrebna pojasnila o domači nalogi.*
- *Izberi ugoden čas za domačo nalogo.* (Poskusi narediti domačo nalogo vsak dan ob isti uri, če se le da čim prej po pouku. Ne delaj domače naloge tik pred spanjem.)
- *Vzemi si dovolj časa za pripravo daljših projektov.* (Potrudi se, da boš domače naloge učitelju vedno oddal ob dogovorjenem roku.)
- *Več časa posveti težjim nalogam.* (Priporočljivo je najprej opraviti težje domače naloge, po potrebi z vmesnimi prekinitvami, šele nato lažje.)
- *Če je naloga res pretežka, prosi za pomoč* (starše, brate, sestre; vendar le tedaj, če naloge res ne znaš rešiti).
- *Poišči in pripravi si ustrezen prostor, da bo učenje najlažje* (z vsemi potrebnimi pripomočki, ob dobri osvetlitvi in čim manj motečimi dodatki).

- **Koristno je spremeniti odnos do domačih nalog.**
Ko domačo nalogo (pregled in dajanje naloge) vključimo v del šolske rutine in postane sistematična dejavnost, jo tudi otroci sprejmejo kot navado, učencem postane naloga prijetnejša in je ne razumejo kot prisilo. Kadar je ne opravijo, tega ne skrivajo, temveč povedo, zakaj je nimajo. Zanimanje učencev oziroma dijakov za domače naloge je precej odvisno od učiteljevega načrtovanja, prikaza in priprave le-teh.
- **Jasno in nedvoumno seznanjati učence oziroma dijake z odgovornostjo za opravljeno delo.**
Še posebej pomembno je, da nalogo opravijo v celoti, saj jim bo domače delo le v tem primeru pomagalo pridobiti boljše znanje in boljši uspeh v šoli.
- **Navadimo se pregledovati (popravljeni) naloge.**
Domačo nalogo je treba vselej pregledati! V nasprotnem primeru bodo učenci oziroma dijaki sklepali, da učitelj ne upošteva njihovega truda. Nепreverjene domače naloge pri učencih oziroma dijakih zmanjšujejo pripravljenost za prevzemanje dolžnosti, ki jim jih nalaga učitelj (šola). Če za pregled domače naloge ni dovolj časa, je treba to učencem pojasniti in jim povedati, kdaj bo to mogoče opraviti. Ne pozabimo k pregledovanju naloge pritegniti učencev oziroma dijakov. Če učitelj vse delo opravi sam, je to monotono. Učencem oziroma dijakom naj učitelj da vedeti, da se lahko učijo na napakah in da napačni odgovori niso katastrofa. Pregledovanje naloge vedno ob istem času – na začetku ali na koncu ure – ni ustrezno. Pri načrtovanju časa za pregledovanje domačih nalog morajo biti učitelji prožni in naj preverjanju domačih nalog namenijo najustreznejši čas v učnem procesu.
- **Upoštevat je treba nekaj navodil za popravljanje (pregledovanje) domačih nalog.**
Domače naloge je treba kar se da hitro pregledati in popraviti. Včasih si lahko učenci oziroma dijaki ob frontalni obravnavi domače naloge popravijo sami, drugič izmenjajo naloge in jih popravijo drug drugemu, vendar to učitelja ne odvezuje od zahteve, da domače naloge od časa do časa tudi sam pregleda in popravi. Lahko pa učitelj včasih, namesto da bi pregledal domače naloge, organizira njihovo predstavitev v razredu in diskusijo o vsebini. Koristno je tudi, da učitelj ne sprejme nepopolnih nalog, temveč zahteva njihovo dopolnitev. Učitelj se mora tudi zavedati, da nepregledana in nepopravljena domača naloga povzroča ponavljanje napak pri učencih oziroma dijakih.
- **Poskrbeti je treba za ustrezno povratno informacijo.**
Upoštevat velja izkušnjo številnih učiteljev, da ni dobro le dajati pravih rezultatov (odgovorov), temveč je treba učence

oziroma dijake popeljati skozi celoten proces reševanja naloge. Šele tako bodo učenci oziroma dijaki pridobili vtis o celovito rešeni domači nalogi. Preverjanje domačih nalog ni le dajanje informacij, temveč tudi uporaba ukrepov pozitivne ali negativne motivacije (kot meni Čagranova).

- **Domače naloge naj bodo usmerjene na relevantna področja učenja.**

Usmeriti jih je mogoče v *pripravo* na pouk (učenci oziroma dijaki predhodno preberejo ustrezna besedila, poiščejo potrebne informacije), v *urjenje* veščin, ki bodo potrebne pri pouku, v *usmerjanje* v dejavnosti, pri katerih učenci oziroma dijaki lahko uporabijo pridobljena znanja (transfer znanja), in v *ustvarjalno delo*, pri katerem lahko koristno uporabijo novo znanje v novih problemskih situacijah.

- **Domače naloge ne disciplinirajo vedno razuma.**

V prvi polovici 20. stoletja je veljalo prepričanje, da je mogoče možgane trenirati podobno kakor mišice (Cooper 2007). Zato so prevladovale vaje v memoriranju (podatkov, tabel, imen, datumov), večinoma torej vaje v reproduciranju tistega, kar je učitelj razlagal v šoli. Šele pozneje so ugotavljali, da take domače naloge ne služijo svojemu namenu, zato se je tudi na tem področju vse bolj uveljavljal problemski pristop, uvajala se je kreativnost ob avtentičnih nalogah, pri katerih gre za lastno konstrukcijo konceptov kot nadaljevanje konstruktivističnega pristopa k pouku. Prav zavedanje tega dejstva narekuje učitelju, naj poskrbi predvsem za sodobne oblike pouka, kajti le to dejstvo bo učinkovita osnova za pripravo kakovostnih domačih nalog (glej klasifikacijo v poglavju 3).

6.2 KAJ ŠOLA PRIČAKUJE OD STARŠEV V ZVEZI Z DOMAČIMI NALOGAMI (ŠE POSEBEJ NA ELEMENTARNI STOPNJI) IN KAJ JIM LAHKO SVETUJE?

DOMAČE NALOGE SO SKRB
CELOTNE DRUŽINE. DOBRO
PRIPRAVLJENE DOMAČE
NALOGE LAHKO KREPIJO
POTREBNO TRDNO VEZ MED
ŠOLO IN DRUŽINO.

Domače učno delo omogočajo predvsem: stalen in primerno urejen prostor (brez televizije), sodelovanje in pomoč staršev, ne da bi omejevali učenčev oziroma dijakovo samostojnost, učiteljevo posredno in neposredno spremljanje učenčevega oziroma dijakovega dela (po potrebi tudi ustrezna pomoč) ipd. Domače delo seveda zahteva predvsem učinkovite učne navade, ki omogočijo racionalno in ekonomično opravljanje nalog ob primerni učni motivaciji. Učinkovite učne navade pa bo mogoče pridobiti le, če bodo starši in učitelji že na elementarni stopnji pripravili otroka na redno domače delo in učenje.

Nekaj priporočil staršem (priporočila so namenjena predvsem učencem osnovne šole, kajti če bodo le-ti uspešno delali domače naloge, bodo dobre navade obdržali tudi kot srednješolci):

- **Starši morajo svojemu otroku pokazati, da so domače naloge pomembne.**

Zato je prav, da mu pomagajo sestaviti ustrezen urnik (večji učenci oziroma dijaki si ga sestavijo sami). Za delo mu morajo pripraviti stalen, miren, svetel in s potrebnimi pripomočki opremljen prostor (kotiček). Pomembno je, da otroka (predvsem na elementarni stopnji) opogumljajo z lastnimi primeri branja, pisanja, študija oziroma da mu omogočijo obisk knjižnice, skupen sprehod, izlet v živalski vrt, muzej itd. Včasih si je treba vzeti čas in skupaj z otrokom v knjižnici poiskati potrebna gradiva za izdelavo dobre domače naloge. Otroka opogumlja tudi sodelovanje staršev pri šolskih dejavnostih (slovesnostih, srečanjih, roditeljskih sestankih, športnih dogodkih itd.). Vsekakor pa starši ne smejo svojih morebitnih negativnih izkušenj iz šole prenašati na otroka, pa tudi svojega razočaranja, če otrok ni bil uspešen pri domači nalogi, ne smejo pokazati preveč očitno.

Skratka, oče ali mama naj bo ob otrokovih domačih nalogah (Cooper 2007) *vodja* (zagotoviti mora ustrezen prostor in potrebne pripomočke), *spodbujevalec* (domače naloge so lepa priložnost, da starši predvsem mlajšemu otroku pokažejo, kako pomembna je šola in kako koristna je domača naloga), *vzor-nik* (ko otrok dela domačo nalogo, naj starši ne gledajo televizije, ampak naj na primer berejo oziroma opravljajo drugo intelektualno delo), *nadzornik* (starši naj spremljajo morebitne otrokove napake in frustracije pri domači nalogi, na otrokova vprašanja naj ne odgovarjajo neposredno, temveč naj ga popeljejo do odgovora), *mentor* (starši naj se vpletajo v izdelavo domačih nalog toliko, kot to predlaga učitelj; če je mišljeno, da mora učenec nalogo narediti sam, naj starši ostanejo ob strani; domača naloga je namreč lepa priložnost za razvijanje učenčeve samostojnosti in sposobnosti vseživljenjskega učenja).

- **Starši bi morali redno nadzirati zadolžitve svojih otrok.**

Seveda pa sta stopnja in intenzivnost nadzora odvisni od otrokove starosti, njegove samostojnosti in ne nazadnje od njegove učne uspešnosti v šoli. Da bi bili starši pri nadzoru čim uspešnejši, je priporočljivo, da se že v začetku šolskega leta pri učiteljih pozanimajo glede nalog (zadolžitve), ki jih bodo učenci (gre vendarle za mlajše učence) med letom dobili, koliko časa naj otroci porabijo za naloge in kolikšno angažiranost staršev

pričakujejo učitelji. Starši morajo tudi poskrbeti, da bodo svojemu (predvsem mlajšemu) otroku na voljo, če jih bo pri domači nalogi potreboval, in da bodo preverili, ali je naloga res narejena. Posebej pa naj nadzirajo spremljanje televizijskih programov, kajti učenje ob televiziji je še zlasti neuspešno.

- **Starši naj pazijo predvsem na to, koliko se vključujejo v izvedbo domačih nalog.**

Velja pravilo, naj starši ne naredijo ničesar, kar lahko naredi otrok sam, čeprav je včasih težko opazovati, kako se otrok sam prebija skozi probleme in se uči na napakah. Še posebej je to lahko mučno, kadar učitelj ne premisli dovolj o ustreznosti domače naloge glede na otrokove individualne zmožnosti. Do pravega nesmisla pa lahko prihaja v primerih, ko učitelj ne opazi (ali noče videti), da je domačo nalogo (referat, plakat ipd.) namesto učenca naredil nekdo drug. Zaradi tega je primerno upoštevati nekaj nasvetov, na primer:

- koristno je, če starši (z opazovanjem njegovega dela) spoznajo slog učenja svojega otroka;
- priporočljivo je, da starši pomagajo svojemu otroku pri organiziranju domačega dela;
- starši naj pomagajo razvijati dobre učne navade svojih otrok;
- koristno je, če se starši s svojim otrokom podrobno pogovorijo o domači nalogi (domačem delu);
- otrok (učenec ali dijak) pričakuje, da bodo njegovo delo ocenili tudi starši (seveda na primeren, opogumljajoč način).

- **Kdaj naj starši poiščejo pomoč v šoli?**

V primeru, da otrok odklanja izvrševanje domačih nalog, če so navodila za domačo nalogo premalo jasna, če ni bilo mogoče zagotoviti potrebnega gradiva za domačo nalogo, če niti otrok niti starši naloge niso razumeli, je čas, da se starši povežejo z učiteljem. Na sploh velja, da je sprotna komunikacija med učitelji in starši (tudi s svetovalno službo) v zvezi z domačim delom in nalogami nenadomestljiva (v začetku šolskega leta, v primeru, da so se pojavile težave, ipd.). Ni pa dobro z vsako težavo takoj seznanjati ravnatelja, in to še preden je imel učitelj priložnost pojasniti problem. Še zlasti priporočljivo je, da se skušajo starši z učiteljem pogovoriti brez vnaprejšnjega obtoževanja in postavljanja učitelja v defenzivo.

- **Starši morajo omejiti obseg obšolskih (popoldanskih) dejavnosti svojega otroka.**

V praksi se dogaja, da starši svojemu otroku po pouku nepremišljeno naložijo še vrsto drugih dejavnosti (glasbena šola, učenje tujih jezikov, športne dejavnosti) in ga (tudi učno zmogljivega) preobremenijo. Takšno ravnanje lahko povzroči zdravstvene motnje in druge negativne pojave (nedoslednost pri učenju,

premajhno skrb za domače naloge, površnost ipd.). Zato je priporočljivo, da se starši tudi o tem pogovorijo z učitelji. Žal pa se dogaja, da tudi šole podobno preobremenjujejo učence oziroma dijake (vključenost istih učencev oziroma dijakov v več dejavnosti, v predmetne krožke ali dodatni pouk, na različna tekmovanja ipd.).

6.3 KAKO LAHKO RAVNATELJ IZBOLJŠUJE PRAKSO DOMAČIH NALOG

ČE RAVNATELJ RESNIČNO SKRBI ZA VODENJE ZA UČENJE UČENCEV OZIROMA DIJAKOV V SVOJI ŠOLI, SE BO VERJETNO PREJ ALI SLEJ SREČAL Z (NE)UČINKOVITOSTJO PRAKSE DOMAČIH NALOG.

Da bi morebitno negativno prakso pri domačih nalogah (morebitno neustrezno skrb učiteljev za domače naloge, premajhno motiviranost učencev oziroma dijakov za opravljanje domačih nalog, nesodelovanje staršev s šolo v zvezi z domačim delom učencev oziroma dijakov) čim prej spremenil, si mora zamisliti strategijo za njeno spreminjanje. Naj ponudim nekaj vzpodbud za to delo.

- **Ravnatelj naj se najprej celovito seznanil z resničnim stanjem v šoli.**

O tem je primerno (ob neposrednem lastnem spremljanju na hospitacijah) povprašati učence oziroma dijake, učitelje, starše in svetovalno službo (pogovori, anketa, intervju) in z analizo seznaniti učiteljski zbor.

- **Ravnatelj naj se vzporedno s tem seznanil z izsledki raziskav s področja domačih nalog (izobraževanje).**

Vsekakor naj se ravnatelj seznanil z dejavniki, ki vplivajo na učinkovitost domačih nalog, kot so na primer: *osebnostne danoosti* (sposobnosti, motivacija, učne navade), *značilnosti domače naloge* (obseg, cilji, možnost izbire nalog, čas, v katerem mora biti domača naloga opravljena, možnost individualizacije, povezanost s poukom itd.), *domače razmere* (ustrezen čas, domače okolje, drugi vplivi), nadaljevanje dela v razredu (načini preverjanja, povratna informacija o domači nalogi, pisne opombe, vrednotenje, uporaba diskusije v razredu o nalogah) in znani *pozitivni in negativni učinki* domačih nalog.

Svoje znanje (ob pomoči svetovalne službe) naj ravnatelj posreduje učiteljskemu zboru, staršem in tudi učencem oziroma dijakom.

- **Skupaj z učiteljskim zborom naj premisli, kaj je treba in kaj je mogoče ukreniti, da bi se neustrezna obstoječa praksa (klima) v zvezi z domačimi nalogami spremenila.**

V predhodnih poglavjih sem nanizal vrsto ukrepov, ki omogočajo nekonvencionalno prakso pri domačih nalogah. Še zlasti naj ravnatelji pretresejo vse možnosti, kako bi čim bolj zmanjšali število (nepotrebni) domačih nalog. Rezultat premisleka

se mora izraziti v operativnem akcijskem programu, v katerem bodo navedeni cilji, ukrepi, in nosilci programa ter roki in načini za spremljanje učinkov.

- **Ravnatelj operativni program predstavi staršem in učencem oziroma dijakom.**

Pri tem mora vzpodbuditi kar se da živahno razpravo in razmišljanje o optimalni vrsti predvidoma učinkovitih ukrepov, s katerimi bi še obogatili (dopolnili) vsebino akcijskega načrta. Posebej pomembno je v načrtovanje sprememb čim dejavneje vključiti prav učence oziroma dijake. Le tako bodo vsi udeleženci (učitelji, učenci oziroma dijaki in starši) prevzemali svoj del odgovornosti.

- **Uvrstitev projekta sprememb na področju domačih nalog v letni delovni načrt.**

Ko ravnatelj pridobi čim širši konsenz (pri učiteljih, starših in učencih oziroma dijakih) za konkretne ukrepe pri načrtovanih spremembah prakse domačih nalog, mora projekt (nalogo) uvrstiti v letni delovni načrt. Seveda je treba nalogo skrbno povezati z drugimi nalogami in projekti, ki vodijo k učinkovitejšemu učenju in poučevanju. V letnem delovnem načrtu je treba predvideti oblike, metode in nosilce spremljanja učinkov.

- **Spremljanje spreminjanja prakse domačih nalog.**

Ravnatelj naj na hospitacijah vsaj nekaj pozornosti nameni domačim nalogam (pregled zvezkov, pregled sprotnih priprav z vidika načrtovanja domačih nalog, pogovori), tako da bodo učenci oziroma dijaki in učitelji zaznali, da se nenehno zanima zanje. Prav to bo pomembno vzdrževalo potrebno pozitivno klimo še pozneje, ko se bo načrtovani projekt iztekal.

- **Ob koncu izvedbe načrtovanega projekta je treba ovrednotiti dosežke.**

Pomembno je, da ravnatelj skupaj s šolsko svetovalno službo (in drugimi nosilci sprememb) pripravi analizo ugotovitev in jo predstavi vsem sodelujočim subjektom: strokovnim delavcem, učencem oziroma dijakom in staršem. Ob tem se je treba odločiti, katere ukrepe bodo starši, šola in učenci oziroma dijaki izvajali še naprej (v prihodnjem šolskem letu).

- **Ravnatelj mora upoštevati dejstvo, da nekonvencionalno prakso domačih nalog lahko zagotovijo le učitelji, ki izvajajo sodobnejše načine pouka.**

O verjetnosti, da ta teza drži, me prepričujejo empirično dognanje ob dolgoletnem opazovanju pouka (skozi očala učitelja, ravnatelja, pedagoškega svetovalca, inšpektorja) in opažanja ravnateljic in ravnateljev v projektni skupini. Tradicionalno pojmovanje znanja, učenja in poučevanja, ki se ga še danes oklepajo nekateri učitelji, poučevanje pretirano razume zgolj kot posre-

dovanje, učenje pa kot sprejemanje znanja. V takšnih razmerah so predstavljene tradicionalne (konvencionalne) domače naloge kot rezultat vloženega dela učitelja in učenja učencev oziroma dijakov. Če pa znanje pojmuje širše kot pravila (odnose, principe, zakone in zakonitosti), ki jih lahko uporabimo tudi v dinamičnem in spreminjajočem se svetu, če učenje razumemo kot raziskovanje, odkrivanje, konstruiranje itd. in vlogo poučevanja vidimo v usmerjanju in vodenju za učenje, lahko domače naloge nastajajo kot rezultat lastne učenčeve oziroma dijakove ustvarjalnosti (upoštevaje prepoznavanje znanega in samostojno izgrajevanje znanja). In šele tedaj je mogoča resnično nekonvencionalna praksa domačega dela in domačih nalog. Zaradi teh spoznanj mora ravnatelj, ki resnično bdi nad učenjem in poučevanjem v svoji šoli, posebej pozorno usmerjati, spremljati in vrednotiti sodoben pristop k poučevanju in učenju, kajti šele na tej podlagi bo lahko korenito spreminjal zakoreninjeno in okostenelo prakso v zvezi z domačimi nalogami.

7. SKLEP

RAZPRAVA O DOMAČIH NALOGAH V ŠOLSKI PRAKSI NAKAZUJE, DA Z UČINKI PRAVZAPRAV NISO NIKOLI POVSEM ZADOVOLJNI NE UČENCI OZIROMA DIJAKI NE NJIHOVI STARŠI IN NE STROKOVNI DELAVCI. TUDI ŠTEVILNE RAZISKAVE KAŽEJO NA TO DEJSTVO.

Zato je pravzaprav presenetljivo, da je tudi med šolanjem učiteljev tej problematiki namenjene zelo malo pozornosti. Učitelji pri študiju domače naloge ponavadi obravnavajo v povezavi s svojim predmetom oziroma področjem, zelo malo znanja pa pridobijo o sestavljanju dobrih (avtentičnih) domačih nalog, o njihovem obsegu, o načinih uspešnega preverjanja in o možnostih vpletanja staršev v skrb za domače naloge. Skratka, zelo malo izvedo o tem, kako ustvarjati nekonvencionalno prakso domačih nalog.

Nasprotno, domače naloge so pogosto vir konfliktov med učitelji, učenci oziroma dijaki in njihovimi starši. Še več, zdravstvo opozarja, da so lahko tudi vir večje obolevnosti otrok in mladine.

Če upoštevamo navedena negativna dejstva, je utemeljeno, da se šole in ravnatelji načrtno lotevajo spreminjanja morebitne neučinkovite in konfliktne šolske prakse glede domačih nalog, ki pogosto temelji na vsebinsko neustreznih domačih nalogah, na njihovem neprimernem obsegu, na preverjanju in celo ocenjevanju domačih nalog zgolj pri tistih učencih oziroma dijakih, ki naloge niso naredili.

Ponujena teoretična ozadja in predstavljen model uvajanja sprememb na tem področju, ki ga je pripravila skupina ravnateljic in ravnateljev pri projektu *Vodenje za učenje*, je lahko dobro izhodišče za uspešen začetek sprememb na vseh šolah, na katerih vodstva in strokovni delavci zaznajo, da z domačimi nalogami ni vse tako, kot bi moralo biti.

Takoj ko bodo na šoli začeli razpravljati in razmišljati o morebitnih tehnikah za izvedbo domače naloge (pisna, ustna, praktična), oblikah (individualna, skupinska, v parih itd.), o nujnosti izvedbe (obvezna, prostovoljna), možnostih izbire (predpisana, nepredpisana), času za izvedbo naloge (do naslednje ure, dolgoročna), učenčevi oziroma dijakovi individualnosti (za vse enaka, diferencirana: po obsegu in količini; po težavnosti; po postopku dela; po interesih) in ciljnih (naloge za utrjevanje, poglobljanje znanja, razširjanje znanja, sistemizacijo znanja, uporabo v danih primerih, uporabo v iskanih primerih, pripravo na obdelavo nove snovi), se bo obstoječa konvencionalna praksa domačih nalog v resnici začela spreminjati. Tako vsaj ugotavljajo ravnateljice in ravnatelji, ki so sodelovali pri projektu *Vodenje za učenje*.

Viri:

- «*Helping Your Child with Homework*». 26 Sept. 2002. U. S. Department of Education. 1 Jun 2003. <<http://www.ed.gov/pubs/parents/Homework/index.html>>.
- Bukovec, J. (2007). *Domača naloga – izziv ali obveza*. Zbornik. Ljubljana: Supra.
- Butler, J. A. (2002). *Homework*. Retrieved: <http://www.nwrel.org/scpd/sirs/1/cu1.html>.
- Butler, J. A. (1987). »*Homework*.« Published as part of School Improvement Research Series by Northwest Regional Educational Laboratory, Portland, Oregon. (November).
- Cooper, H., Robinson, J. C. & Patall, E. A. (2006). *Does homework improve academic achievement?: A synthesis of research, 1987–2004*. Review of Educational Research, 76.
- Cooper, H. (2007). *The Battle Over Homework: Common Ground for Administrators, Teachers, and Parents*. Thousand Oaks, Calif.: Corwin; London: SAGE (distributor), 2007.
- Čagran, B. (1992). *Raziskovalno razvijanje sodobnejših oblik načrtovanja, posredovanja, izvrševanja in preverjanja domačih nalog v osnovni šoli : doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Doyle, M., Barber, B. (1990). *Homework As a Learning Experience. What Research Says to the Teacher*, 3rd ed. Washington, DC: National Education Association.
- Easton, J. and Bennett A. (1990). »*Achievement Effects of Homework in Sixth Grade Classrooms*.« Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. *Families, overburdens children, and limits learning*. Boston: Beacon Press.
- Holmes, M. (1989). *Time spent on Homework and academic achievement*. Education Research, št. 31, str. 36–45.
- Hong, E., Milgram, R. (2000). *Homework : motivation and learning preference*. Westport, London : Bergin & Garvey.
- Kralovec, E., Buell, J. (2000). *The end of homework : how homework disrupts*
- Lekše, I. (1999). *Kakšne naj bodo domače naloge?* Ljubljana: Šolsko svetovalno delo, št. 2, str. 22–31.
- Marentič Požarnik, B. (1969). *Dejavniki in metode uspešnega učenja*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- Marentič Požarnik, B. (1980). *Kako naj se učim?* Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Nedeljko, N. (2006). *Domača naloga da, vendar premišljeno in z namenom*. Vzgoja in izobraževanje, št. 6.
- Rutherford, W. (1989). »*Secondary School Homework Practices: Uses and Misuses*.« Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. ED 311 051.
- Širec, A. (2002). *Je res nadloga ta naloga?* Ljubljana: Šolski razgledi, št. 14, str. 5.
- Žerdin, T. (1992). *Domača naloga – nagrada ali kazen? : Kje vas in nas šola žuli*. Ljubljana: Šolski razgledi, št. 19.

Mag. Alojz Širec v Šoli za ravnateljce vodi projekto skupino Vodenje za učenje, katere članice so ravnateljice vrtcev.

E-pošta: alozj.sirec@triera.net